

Nota voor burgemeester en wethouders

Team
DEV-CS

Onderwerp

RM onderzoek Joods vastgoed van start

1- Notagegevens		2- Bestuursorgaan	
Notanummer	2021-001816	☒ B & W	22-06-2021
Datum	16-06-2021	☐ Raad	--
Programma:		☐ Burgemeester	--
01 Burger en bestuur		College van B & W	
Portefeuillehouder Burgemeester		- Burgemeester	- Weth. Grijsen
		- Weth. De Geest	- Weth. Verhaar
		- Weth. Walder	- Weth. Rorink

Besluitenlijst	d.d.	d.d.	d.d.
☐ Akkoordstukken	--	☒ Openbaar	22-06-2021
		☐ Besloten	--

Routing	d.d.	par.	
programmamanager	17-06-2021	☐ adj.secr.	--
burgemeester	17-06-2021	☒ gem.secr.	17-06-2021
		BIS Openbaar	
		Status	

Bijlagen

offerte Radboud Universiteit Nijmegen

B & W d.d.: 22-06-2021

Besloten wordt:

- 1 In te stemmen met de offerte van de Radboud Universiteit Nijmegen om voor Deventer onderzoek te doen naar onteigening van Joods vastgoed in WOII, de eventuele rol van de gemeente daarbij en mogelijke gemeentelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII;
- 2 de kosten van het onderzoek tot een maximum van 18.500,- incl. BTW te dekken uit het onderzoeksbudget van het programma Burger en Bestuur;
- 3 de raadsmededeling vast te stellen;
- 4 de stukken aan te bieden aan de raad;
- 5 de nota en het besluit openbaar te maken.

Financiële aspecten:

Financiële gevolgen voor de gemeente?	Nee
Begrotingswijziging	Nee

Voorstel openbaarmaking conform Wet Openbaarheid Bestuur (Wob)

- De nota en het besluit openbaar te maken
- De nota en het besluit openbaar te maken vergezeld van bijgaand persbericht
- De nota en het besluit openbaar te maken nadat de raadsmededeling is verzonden.
- De nota en het besluit openbaar te maken, behalve...
- Het besluit openbaar te maken, maar niet de nota, gelet op artikel:
- De nota en het besluit niet openbaar te maken, gelet op artikel:

Kennisgeving/ Bekendmaking Awb

Kennisgeving (publicatie) conform Awb
Bekendmaking conform Awb

Nee
Nee

ADVIESRADEN:

Moet een van de adviesraden gehoord worden of op de hoogte gesteld?

Nee

Toelichting

Inleiding

In het najaar van 2020 heeft het journalistiek onderzoeksplatform Pointer (van KRO-NCRV) naar aanleiding van enkele landelijke onderzoeken uw college gevraagd of Deventer bekend was met onteigening van Joods vastgoed door de bezetter tijdens WOII, de eventuele rol van de gemeente daarbij en mogelijke gemeentelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII. Het eerste was bij uw college bekend o.a. door een publicatie van het Ety Hillesum Centrum Deventer (EHC), maar de eventuele rol van de gemeente en mogelijke naheffingen waren niet in beeld. Daarop is door uw college besloten een verkenning te doen naar die rol en de vraag of een nader onderzoek daartoe in de rede zou liggen. Met een raadsmededeling van 26 november 2020 heeft u de raad daarover geïnformeerd.

Na gesprekken met met de gemeenten Apeldoorn en Zutphen waar de vragen van Pointer ook gesteld waren, om dit onderzoek gezamenlijk te doen is uiteindelijk offerte van de Radboud Universiteit Nijmegen (bijgaand) ontvangen om dit onderzoek voor onze gemeenten, maar wel elk separaat, te starten.

Uw college wordt voorgesteld in te stemmen met de offerte voor Deventer en met bijgaande raadsmededeling de raad te informeren.

Beoogd resultaat

Duidelijkheid over de rol van de gemeente Deventer bij onteigening van Joods vastgoed door de Duitse bezetter tijdens WOII en gemeentelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII.

Kader

Landelijke ontwikkeling om onderzoek te doen naar de rol van gemeenten bij onteigening van Joods vastgoed tijdens WOII, de eventuele rol van de gemeente daarbij en mogelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII.

Argumenten voor en tegen

Voor:

- de tijdgeest en de landelijke actualiteit van en belangstelling voor dit thema;
- gevoelde behoefte aan waarheidsvinding en erkenning.

Tegen:

- met het onderzoek wordt niet de politiek-bestuurlijke vraag m.b.t. compensatie en vergoeding beantwoord.

Extern draagvlak (partners)

Gelet op de tijdgeest en de landelijke actualiteit van en belangstelling voor dit thema kan het onderzoek rekenen op draagvlak in de samenleving.

Financiële consequenties

Het onderzoek kost max. 18 500,-- euro incl. BTW en wordt betaald uit het onderzoeksbudget van het programma Burger en Bestuur.

Aanpak/uitvoering

Het onderzoek wordt in de periode juni 2021-februari 2022 door het Radboud uitgevoerd.

interne organisatie:

- bestuurlijk opdrachtgever: burgemeester König;
- ambtelijk opdrachtnemer: bestuursadviseur burgemeester (lid concernstaf);
- er wordt een lokale klankbordgroep gevormd bestaande uit Bep Spa (oud-raadslid), Henk van Baalen (historicus, publicist boeken over het joodse leven in Deventer) en Rob Lezer (voorzitter Joodse gemeente Gelderland, woonachtig in Deventer). De klankbordgroep kan de onderzoeksgroep (gevraagd en ongevraagd) adviseren en het onderzoeksteam kan op haar beurt de klankbordgroep om adviezen en informatie vragen en van het netwerk van de leden gebruik maken.

De offerte is intern voorgelegd aan de communicatieadviseur/woordvoerder van de burgemeester (de trekker van de contacten met Pointer en eerste verkennende gesprekken), vml.hoofd Kennis en Verkenning (gelet op diens bijzondere expertise op dit terrein), de inkoopadviseur (voor de offertevoorwaarden) en de programmamanager Publieke Dienstverlening (die voor het onderzoeksbudget zorgt).

extern:

- het Etty Hillesum Centrum kan een deel van het onderzoek doen tegen een vergoeding uit het onderzoeksbudget;

RAADSMEDEDELING

Onderwerp RM onderzoek Joods vastgoed van start

Mededelingennr	2021-001816	Portef.houder	Burgemeester
Team	DEV-CS	BenW-besluit d.d.:	22 juni 2021

1. Inleiding: waarom deze mededeling

In het najaar van 2020 heeft het journalistiek onderzoeksplatform Pointer (van KRO-NCRV) naar aanleiding van enkele landelijke onderzoeken ons college gevraagd of wij bekend waren met onteigening van Joods vastgoed door de bezetter tijdens WOII, de eventuele rol van de gemeente daarbij en mogelijke gemeentelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII. Het eerste was bij ons bekend door een publicatie van het Etty Hillesum Centrum Deventer (EHC), maar de eventuele rol van de gemeente en mogelijke naheffingen waren niet in beeld. Daarop is door ons college besloten een verkenning te doen naar die rol en de vraag of een nader onderzoek daartoe in de rede zou liggen.

Met een raadsmededeling van 26 november 2020 hebben wij uw raad daarover geïnformeerd.

Na gesprekken met de gemeenten Apeldoorn en Zutphen waar de vragen van Pointer ook gesteld waren, om dit onderzoek gezamenlijk te doen is uiteindelijk een overeenkomst met de Radboud Universiteit Nijmegen gesloten om dit onderzoek voor onze gemeenten (elk separaat) te starten. Met deze raadsmededeling informeren wij uw raad hierover.

2. Kader

Landelijke ontwikkeling om onderzoek te doen naar de rol van gemeenten bij onteigening van Joods vastgoed tijdens WOII, de eventuele rol van de gemeente daarbij en mogelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII.

3. Kern van de boodschap

De Radboud Universiteit Nijmegen gaat voor Deventer onderzoek doen naar de onteigening van Joods vastgoed tijdens WOII, de eventuele rol van de gemeente daarbij en mogelijke gemeentelijke naheffingen op Joods vastgoed na WOII. De ervaren universitaire onderzoeksgroep werkt daarbij samen met het Etty Hillesum Centrum Deventer en andere (provinciale) partners van Deventer. Het onderzoek start vóór de zomervakantie en wordt uiterlijk in februari 2022 afgerond.

4. Nadere toelichting

Opzet onderzoek

Er zijn verschillende onderzoekers en onderzoeksinstituten benaderd. Uiteindelijk is besloten de onderzoeksopdracht te gunnen aan de Radboud Universiteit. Het onderzoek vindt niet op adresniveau plaats. Dat zou te lang duren en meer kosten dan voor dit onderzoek beschikbaar is. Besloten is om op breed (landelijk en provinciaal) archiefniveau steekproefgewijs onderzoek te doen naar "the smoking gun": kunnen wij daar bewijzen vinden dat Joods vastgoed tijdens WOII door de Duitse bezetter is onteigend met hulp van de gemeente Deventer, wat was die rol (binnen de historische context van die tijd) en heeft de gemeente na WOII naheffingen opgelegd op Joods vastgoed bij Joden die teruggekeerd zijn na WOII of bij hun nabestaanden.

Als er aanwijzingen worden gevonden dat de gemeente hier een rol heeft gespeeld zal ons college zich beraden over het uitvoeren van een uitgebreider en diepgravender onderzoek om een volledig beeld van schaal en omvang te hebben.

In de offerte is opgenomen dat het Radboud samenwerkt met lokale en provinciale partners en bekijkt of zij - in onderling overleg - een deel van het onderzoek door het Etty Hillesum Centrum (EHC) laat doen.

Organisatie en financiën

Burgemeester König is bestuurlijk opdrachtgever voor het onderzoek. Er wordt een lokale klankbordgroep gevormd bestaande uit Bep Spa (oud-raadslid), Henk van Baalen (historicus, publicist boeken over het joodse leven in Deventer) en Rob Lezer (voorzitter Joodse gemeente Gelderland, woonachtig in Deventer). De klankbordgroep zal de onderzoeksgroep (gevraagd en ongevraagd) adviseren en de onderzoekers van de Radboud Universiteit kunnen op hun beurt de klankbordgroep om adviezen en informatie vragen en van het netwerk van de leden gebruik maken.

Het Ety Hillesum Centrum kan een deel van het onderzoek doen tegen een vergoeding uit het onderzoeksbudget.

Het onderzoek kost max. 18 500,-- euro incl. BTW en wordt betaald uit het onderzoeksbudget van het programma Burger en Bestuur.

Gemeente Deventer	Datum	13 juni 2021
Mevr. M. van der Meer	Referentie	D 2021
mje.van.der.meer@deventer.nl	Betreft	Deventer/onteigeningen
	Behandeld door	Prof. W. van Meurs
	Gecontroleerd door	Nico Schöder (Fin. Afd. RU) Dr. Marieke Oprel
	Versienummer	3 (6)

Omgang met onteigend Joods vastgoed

Offerte gemeente Deventer

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn duizenden panden van Joodse burgers door de bezetter onteigend en doorverkocht. Na de oorlog zagen de teruggekeerde eigenaren of hun nabestaanden zich bij de restitutie in een aantal steden met langdurige procedures en soms hoge kosten geconfronteerd. Ons beeld van deze bijna vergeten onteigeningen en het proces van rechtsherstel is onvolledig en kent aanzienlijke verschillen per stad. Het navolgende aanbod voor opdrachtonderzoek van WO2-experts aan de Radboud Universiteit Nijmegen zal licht werpen op de betrokkenheid van de gemeente Deventer bij de onteigeningen door de bezetter en ook op het handelen van de gemeente na de bevrijding in het proces van rechtsherstel voor Joodse burgers en hun nabestaanden. Op basis van dit onderzoek kunnen keuzes gemaakt worden in de omgang met deze zwarte bladzijde in de stadsgeschiedenis en/of vervolgonderzoek in opdracht gegeven worden.

§1. Achtergrond en overwegingen

In de zomer van 2020 presenteerden onderzoeksjournalisten van Pointer (KRO/NCRV) de resultaten van een koppeling tussen **Verkaufsbücher** in het Nationaal Archief en kadasterdata. In deze Verkaufsbücher (of Vastgoedboeken, die niet volledig bewaard zijn gebleven) werd de onteigening van (meestal) Joods vastgoed door de Duitse bezetter geregistreerd. In enkele gevallen is een gemeente als koper van deze onteigende panden en grondbezit opgetreden, in andere gevallen werden de Joodse eigenaren na de oorlog geconfronteerd met belasting-naheffingen. Het betrof 7108 panden in 225 gemeenten, met een totale transactiewaarde van 100 miljoen gulden. Aan de gemeenten werd door journalisten gevraagd of ze bekend waren met deze zwarte bladzijde in de lokale geschiedenis en of ze een compensatie of een publieke erkenning van dit onrecht overwogen. Voor Deventer betrof het volgens de Verkaufsbücher 91 panden. Onderzoek voor andere steden laat zien dat niet alle onteigeningen in deze boeken geregistreerd zijn, omdat de panden niet verkocht zijn.

De meeste gemeenten bleken niet op de hoogte van deze historische feiten. Naar aanleiding van de mediaberichtgeving en raadvragen kondigden een groot aantal gemeenten aan hier onderzoek naar te zullen (laten) doen, wat door de coronacrisis en de sluiting van de archieven echter werd bemoeilijkt. **De onderzoeksvraag** die hierbij gesteld werd, was een tweeledige:

1. Een reconstructie van de rol van de gemeente in onteigening en verkoop van Joods vastgoed in de eigen gemeente tijdens de bezetting;
2. Een reconstructie van de manier waarop de gemeente na de oorlog met dit onrecht is omgegaan in het kader van het rechtsherstel.

Inmiddels zijn voor een aantal steden rapporten verschenen als resultaat van wetenschappelijk onderzoek door historici en archivariissen, onder andere van het NIOD. Het onderzoeksrapport voor Amsterdam (2016) was het eerste dat publiek gemaakt werd, Rotterdam, Utrecht en Den Haag volgden. In nog meer steden is vergelijkbaar onderzoek gaande of in voorbereiding. De aandacht gaat niet alleen uit naar de onteigeningen zelf, omdat na de oorlog in veel gevallen restitutie heeft plaatsgevonden, maar ook naar het (niet)handelen van de gemeente in samenhang met de onteigeningen en

eventuele tekortkomingen bij het rechtsherstel. Door een aantal gemeenten is op basis van het onderzoek compensaties betaald voor deze hardvochtige, formalistische afhandeling na de oorlog.

Het **voorlopige beeld** dat uit deze lokale archiefonderzoeken en reconstructies naar voren komt is het volgende.

- Op basis van nieuwe wetgeving dwong de bezetter Joodse huis- en grondbezitters om hun eigendom eerst te registreren en vervolgens in beheer te geven, terwijl hun bedrijven geliquideerd werden. Onteigening, beheer en eventuele doorverkoop waren in handen van de Niederländische Grundstückverwaltung (NGV).
- Na de bevrijding werd de Raad voor het Rechtsherstel door de regering gemandateerd om voor rechtsherstel voor Joodse en andere burgers zorg te dragen. De panden werden beheerd door het Nederlandse Beheersinstituut (1945-1967) dat deel uitmaakte van de Raad. De kwaliteit en de prestaties van het NBI lopen naar het oordeel van deskundigen sterk uiteen en varieerden klaarblijkelijk ook per stad.
- In een aantal steden zagen teruggekeerde Joodse burgers of hun nabestaanden zich geconfronteerd met substantiële naheffingen (erfpacht, straat- en onroerend-goed belasting) die juridisch-formeel volgden uit het nul en nietig verklaren van de onteigeningen. De oorspronkelijke eigenaren moesten deze naheffingen vanaf het moment van de onteigening betalen, ongeacht de eigen lotgevallen, in veel gevallen deportatie naar concentratiekampen. Ook hierin maakten de gemeenten verschillende keuzes in de beleidsuitvoering.
- Sinds de wederopbouw zijn deze historische gebeurtenissen grotendeels vergeten. Ze werden tot tegen het einde van de eeuw vooral door de lokale Joodse gemeenschap en regionale historici gememoreerd. Degelijk historisch onderzoek werd bemoeilijkt door het feit dat de sleuteldocumenten van de Verkaufsbücher pas in 2018-19 gedigitaliseerd en aan kadasterdata gekoppeld en zo eenvoudiger toegankelijk en doorzoekbaar werden.

Al afgeronde en nog lopende onderzoeken maken duidelijk dat er grote lokale verschillen waren in het onteigeningsproces tijdens de oorlog, maar ook in de omgang daarmee door de verschillende gemeenten tijdens het naoorlogse rechtsherstel. Deze verschillen hadden mogelijk te maken met de Joodse gemeenschap in de stad, de politieke verhoudingen in de gemeenteraad, maar door het moment van bevrijding in 1944 of 1945. Over deze lokale omstandigheden en de gevolgen ervan voor onteigening en rechtsherstel is zeker vanuit vergelijkend perspectief nog weinig bekend.

§2. Deventer: opdracht en operationalisering

Het **motief** voor historisch onderzoek is de door gemeentebesturen gevoelde noodzaak om de feiten boven tafel te krijgen: niet vanuit een streven naar gedetailleerde volledigheid, maar juist om een historische contextualisering en specifieke kenmerken van de gebeurtenissen in de eigen stad. Een belastbare politiek-bestuurlijke beoordeling van de betrokkenheid en eventueel verwijtbaar handelen door het gemeentebestuur van destijds vraagt immers om zowel kennis over de politiek-bestuurlijke situatie in Deventer als een inschatting van de keuzevrijheid van de bestuurders tijdens en na de bezetting. De vervolgvragen uit dergelijk onderzoek betreffen een eventueel aanbod van compensatie voor onrechtmatige heffingen na de oorlog. Ook de restitutie van het vastgoed na de oorlog vergde in veel gevallen langdurig procederen. Niet minder belangrijk is het besef dat een publieke erkenning van historisch onrecht alleen serieus en betekenisvol kan zijn, als die gebaseerd is op een degelijke kennis van het gebeuren. Deze motieven hebben ook consequenties voor de doelstellingen, methodiek, omvang en tijdsplan van het opdrachtonderzoek.

Van het geplande **opdrachtonderzoek** door ervaren Nijmeegse historici kan met de geformuleerde vraagstellingen en de gestelde randvoorwaarden het volgende verwacht worden. Het eindbericht van het onderzoek biedt een reconstructie van omgang met onteigeningen en rechtsherstel door het gemeentebestuur. De destijds gemaakte keuzes worden geplaatst tegen de achtergrond van de tijd van bezetting en bevrijding en toen geldende regels en vergeleken met ontwikkelingen in en keuzes van vergelijkbare gemeenten. Ook hier geldt dat het eindoordeel over eventueel verwijtbaar (niet)handelen van personen of instanties niet aan de historicus is. We hechten er bovendien aan om te benadrukken dat het een *historisch* onderzoek betreft. Eventuele compensatie blijft een politieke en juridische kwestie, waarbij de gewonnen historische inzichten zeker waardevol zijn bij de afweging.

De **inperking** van het onderzoek vraagt om een aantal keuzes. De onderzoeksvraag naar de omgang van de gemeente Deventer met het onrecht van de bezettingstijd en met rechtsherstel na de bevrijding is duidelijk breder dan de Verkaufsbücher. De systematiek van de koppeling tussen de gedigitaliseerde Verkaufsbücher en de huidige

gemeentegrenzen laat bij onderzoek op gemeenteniveau vastgoed van niet in de stad geregistreerde Joodse burgers en omgekeerd vastgoed buiten de stad van Joodse burgers buiten beschouwing. Hetzelfde geldt voor andere vormen van het onder dwang afstaan van bezit, bijvoorbeeld een huurwoning, aandelenportefeuilles of kunstvoorwerpen en inventarissen. Ook niet-Joodse slachtoffers van onteigeningen blijven buiten beeld. Bovendien heeft onderzoek voor andere steden al laten zien dat met name in de laatste fase van de bezetting onteigeningen hebben plaatsvonden die niet (meer) in de Verkaufsbücher zijn opgetekend. Deze archief-gebonden beperkingen kunnen deels ondervangen worden door niet alleen de Verkaufsbücher als uitgangspunt te nemen, maar door alle Joodse burgers van de stad voor, tijdens en na de oorlog te onderzoeken. Om dit representativiteitsprobleem te ondervangen wordt een even grote controlegroep van panden onderzocht vanuit andere bronnen dan de Verkaufsbücher.

Deelproject I wordt ook voor de zomer uitgevoerd en omvat enerzijds een reconstructie van de historische onteigeningen en rechtsherstel voor Deventer en anderzijds een inventarisatie van de archieven en de in de laatste decennia groeiende literatuur voor vervolgonderzoek voor Deventer. Centraal staan in deze reconstructie de verantwoordelijke instanties en de regels, criteria en procedures waarnaar zij de onteigening dan wel rechtsherstel en/of naheffingen moesten implementeren. De bronnen hiervoor zijn vakliteratuur, de NBI-archieven, andere collecties in het Nationaal Archief en gemeentelijke archieven, en in het geval van Deventer ook eerder lokaal en regionaal archiefonderzoek, met name door het Eddy Hillesum Centrum (EHC). De feitelijke toepassing van deze regels is onderwerp van onderzoek in het deelproject II. Omdat het deels nationale procedures en instanties betreft, zowel bij onteigening als bij rechtsherstel, zal dit deelproject I voor de vier gemeenten overlap vertonen. De verrijkte data van de Verkaufsbücher, afgezet tegen het Joods Monument en het NBI-archief, vormen de basis voor de inventarisatie en laten ook zien wat de typische kenmerken van de onteigeningen in Deventer waren en hoe representatief de Verkaufsbücher zijn. In andere steden blijkt slechts de helft tot een derde van de onteigende panden in de Verkaufsbücher te staan. De toepassing door de verschillende gemeenten van nationale en eigen regels voor rechtsherstel is een belangrijke graadmeter.

Deelproject II vergt uitgebreid en nieuw archiefonderzoek en vindt daarom na de zomer van 2021 plaats. Het onderzoek reconstrueert specifieke dossiers van onteigende panden en de ervaringen van de oorspronkelijke eigenaar na de oorlog in het proces van rechtsherstel en de omgang van de gemeente. Dit onderzoek zal gemeenten, notarissen, makelaars en banken aan het licht brengen die uit winstbejag met de bezetter samenwerkten. Zeker op het niveau van specifieke panden zal echter ook de complexiteit van de historische situatie, het grijze gebied tussen goed en fout tastbaar worden: leegstaande panden in een stad met nijpende woningnood, notarissen en burgemeesters die niet vrij waren in hun keuze om al dan niet te collaboreren en de voorkennis van kopers. Daartegenover staan voorbeelden van een buitengewoon bureaucratische en formele omgang met teruggekeerde Joodse burgers en nabestaanden. Het tegengaan van te makkelijke oordelen of veroordelingen vanuit het perspectief na 75 jaar vrijheid, is zeker ook een functie van gedegen historisch onderzoek. De geschiedenis van individuele panden of eigenaren kan via de Verkaufsbücher en de NBI-archieven in het Nationaal Archief en gemeentearchieven en historische verkoopakten van het kadaster gereconstrueerd worden.

De Verkaufsbücher vermelden 91 Deventer panden, maar uit onderzoek in andere gemeenten komt de vuistregel naar voren dat gemiddeld hoogstens de helft van de onteigende panden in de Verkaufsbücher vermeld is. Ook hier kunnen de verschillen per gemeente aanzienlijk zijn. Aannemelijk is dat het probleem van de naheffingen en tekortkomingen bij het rechtsherstel vooral, maar niet uitsluitend, bij de onteigeningen zal zijn opgetreden die buiten de boeken bleven (omdat de panden niet verkocht werden). In het kader van dit onderzoek zal alleen naar een zorgvuldig gemaakte selectie van panden gedegen onderzoek gedaan worden. Dit geldt voor de eerste onderzoeksvraag die zich richt op een inventarisatie van de onteigeningen (die feitelijk door de datakoppeling voor de Verkaufsbücher al voorligt) en op het vaststellen van gemeentelijke procedures en patronen daarin. De tweede hoofdvraag richt zich op het handelen van het gemeentebestuur tijdens en na de bezetting. Hiervoor geldt eveneens dat niet individuele eigenaren en eigendom centraal staan, maar de systematiek. Gepland is daarom een steekproef van 20% van alle onteigeningen met een representatieve spreiding: de ene helft uit de Verkaufsbücher en de andere helft onteigeningen buiten de boeken om, op basis van NBI-archief en Joods Monument. Andere mogelijk relevante criteria worden bij de selectie meegenomen als deelproject I daartoe aanleiding geeft (bijv. de verschillende wijken van de stad, verschillende typen eigendom zoals landbezit, bedrijfspanden, woningen of panden in verschillende prijssegmenten of verschillen tussen teruggekeerde eigenaren en nabestaanden bij het rechtsherstel).

De **rapportage** naar de opdrachtgever verloopt in twee etappes. Deelproject I zal voor de zomer uitgevoerd worden en resulteren in een tussentijdse rapportage (begin juli 2021). Op basis hiervan volgt overleg met de opdrachtgever over eventuele aanpassingen van de onderzoeksopdracht, mede op basis van inventarisatie en vooronderzoek in de beschikbare archieven. In februari 2022 volgt de eindrapportage voor beide deelprojecten (ca. 20 bladzijden, plus bijlagen). Gezien de maatschappelijke gevoeligheid van het onderwerp en de doelstelling om hiermee ook een breder publiek adequaat te informeren, zal extra aandacht worden besteed aan een wetenschappelijk verantwoord, maar goed leesbaar, publieksvriendelijke eindrapport.

§3. Communicatie en samenwerking

De opdracht wordt aangenomen en uitgevoerd op basis van de regels die de KNAW heeft opgesteld voor wetenschappelijk opdrachtonderzoek qua **onafhankelijkheid en integriteit**. De meest relevante aspecten voor dit project zijn dat de overeengekomen vergoeding gekoppeld is aan de adequate uitvoering van de opdracht, niet aan de (on)gewenste uitkomsten van het onderzoek. Een vereiste van wetenschappelijke onafhankelijkheid en integriteit is tevens dat het eindrapport op redelijke termijn publiekelijk bekend wordt gemaakt. De regie over het bekend maken van de resultaten ligt bij de opdrachtgever. Het onderzoeksteam zal aanvragen vanuit de media doorverwijzen naar de opdrachtgever vanwege de vertrouwelijkheid van het lopende onderzoek.

In overeenstemming met de doelstellingen van het onderzoek is het wenselijk om **relevante partijen** bij het onderzoek te betrekken. Enerzijds betreft dit lokale historici, archivariissen en anderen die al onderzoek doen of gedaan hebben naar deze thematiek. Vanuit de onafhankelijkheid van het onderzoeksteam zijn interviews en informele bijeenkomsten het meest geschikt om beschikbare kennis in het onderzoek te benutten en eerste inzichten te toetsen. Ook individuele nabestaanden en Joodse organisaties ter plekke worden in samenspraak met de opdrachtgever bij het onderzoeksproces betrokken door middel van een klankbordgroep, al legt het onderzoeksteam alleen aan de gemeente als opdrachtgever verantwoording af. De afweging tussen de vertrouwelijkheid van het lopende onderzoek en het publieke belang van betrokkenen is aan de opdrachtgever.

Grotendeels hetzelfde team zal parallel **vergelijkbare opdrachten** uitvoeren voor drie andere gemeenten (Apeldoorn, Zutphen en Nijmegen). Dat betekent dat de gehanteerde onderzoeksopzet ook overeen zal komen en dat delen van het onderzoekswerk gezamenlijk en dus voor minder kosten per opdrachtgever zullen worden uitgevoerd. Daarnaast is het voor de wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek van belang om ook met collega-onderzoekers te overleggen die voor andere steden vergelijkbare opdrachten uitvoeren – over bronnencorpus, methodiek, maar niet over specifieke resultaten. Hiertoe wordt nog in juni een workshop georganiseerd.

§4. Projectteam, werkplan en budget

Het **projectteam** voor dit opdrachtonderzoek in 2021/2022 zal bestaan uit senior en medior onderzoekers (resp. hoogleraar en gepromoveerden) van Advies en Actualiteit aan de Radboud Universiteit gespecialiseerd in de Tweede Wereldoorlog en in regionale oorlogsgeschiedenis en vraagstukken van onteigening en rechtsherstel: prof. dr. Wim van Meurs (projectleider), dr. Marieke Opree (beiden Radboud Universiteit), dr. Martijn Lak (Universiteit van Amsterdam) en dr. Pieter Slaman (Universiteit Leiden). Zij dragen de verantwoordelijkheid voor onderzoeksopzet, historische analyse en rapportage. Martijn Lak zal het onderzoek leiden voor Deventer. Voor het archiefonderzoek worden ze ondersteund door zes afgestudeerde Nijmeegse junior onderzoekers. Het eindrapport voor de gemeente heeft de gebruikelijke vorm van een onderzoeksopdracht van de Radboud Universiteit en is in handen van onze redacteurs Susanne Geuze en Joyce Dekker.

Het Ety Hillesum Centrum (EHC) heeft een eigen documentatiecentrum en heeft zijn archief al voor een deel ondergebracht bij het Historisch Centrum Overijssel. Verder heeft het EHC zelf publicaties uitgebracht over het Joodse leven in Deventer en het lot van Joodse families vóór, tijdens en na WOII. Verder beschikken vrijwilligers van het EHC over een groot netwerk en veel kennis over het onderzoeksvraagstuk. Door de Radboud Universiteit wordt met coördinator

Gerja Meima of een door haar aan te wijzen persoon overleg gevoerd over gegevens en analyses waarover het EHC t.b.v. het onderzoek al beschikt en welk onderzoek het EHC voor de Radboud Universiteit uit kan voeren. Die onderzoeksbijdrage krijgt het EHC vergoed uit onderstaande begroting.

Werkplan voor de uitvoering van het onderzoek dat voor Deventer uit twee delen bestaat:

- I. reconstructie van het politieke proces op nationaal niveau en vooral voor Deventer;
- II. reconstructie van de onteigeningen en rechtsherstel met eventuele naheffingen voor Deventer.

Uitgaand van een project begin in juni zou deelproject I vóór de zomer uitgevoerd kunnen worden en in de vorm van een deelrapport afgerond kunnen worden, om als basis te dienen voor deelproject II. Het kleinere deelproject I richt zich op de reconstructie van het historische proces van onteigening en rechtsherstel voor de specifieke stad Deventer. In nationale regelgeving en ontwikkelingen zal dit deelproject op nationaal niveau en voor de vier steden gedeeltelijk overlappen. Samen met de inventarisatie van de relevante archiefbronnen en bestaand lokaal onderzoek vormt dat de basis voor het arbeidsintensievere deelproject II. Dit deelproject onderzoekt de concrete onteigeningen en de handelswijze van de gemeente na de oorlog op basis van de historische archieven.

Een cruciale randvoorwaarde voor de uitvoering van het onderzoek binnen het gestelde tijds kader is de toegang tot de relevante **archieven** en/of digitalisering van archiefdossiers. Door de corona-crisis is dit een factor van onzekerheid. Voor de archiefinventarisatie en de goede voorbereiding van deelproject II is al vóór de zomer selectief enige toegang tot archiefcollecties of digitalisering op verzoek noodzakelijk. Na de zomer is archieftoegang onmisbaar voor de uitvoering van het opdrachtonderzoek. Mocht die toegang na de zomer niet mogelijk zijn, dan is overleg nodig over een nieuw tijds pad.

Bij het opstellen van het onderstaande **budget** is rekening gehouden met een zekere synergie met parallel door ons uitgevoerde projecten voor de gemeenten Apeldoorn, Zutphen en Nijmegen (deelproject I en eindredactie/layout). Deze offerte gaat op basis van de 91 panden voor de stad Deventer zelf in de Verkaufsbücher en in totaal twee keer zo veel. Deelproject I gaat uit van 10 uur medior en 10 uur senior en 20 uur junior onderzoekers. Uitgaand van ca. 180 panden maakt het budget een steekproef van 35 panden ofwel 20% mogelijk: 20 uur voor de medior voor de coördinatie en begeleiding van de junior-onderzoekers en 1 uur per pand voor de senior en 3 uur voor de junior onderzoekers.

		excl. btw	incl. btw
Senior	hoogleraar	130 €	157 €
Medior	gepromoveerd onderzoeker	93 €	113 €
Junior	afgestudeerd onderzoeker	56 €	68 €

Posten	tarief	uren		som
		deel I	deel II	
Onderzoekers				
Senior	157 €	5	5	1.573 €
Medior	113 €	0	55	6.189 €
Junior	68 €	20	105	8.470 €
Materiële kosten				
Redactie/layout				1.500 €
Reiskosten/workshop				600 €
Totaal				18.332 €

Op deze offerte en onderzoeksovereenkomst zijn de inkoopvoorwaarden van de gemeente Deventer van toepassing.